

УДК 94(477.5):355.083:027.7:378.4(477.74-21)''1800/1917''

[http://doi.org/10.18524/2304-1447.2018.2\(20\).145513](http://doi.org/10.18524/2304-1447.2018.2(20).145513)

Ложешник Аліса Сергіївна,

кандидат історичних наук,

провідний бібліотекар Наукової бібліотеки

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

вул. Преображенська, 24, м. Одеса, 65082, Україна

тел.: (0482) 34 77 89

e-mail: library@onu.edu.ua

ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ГЕТЬМАНЩИНИ ОДЕСЬКИМИ ДОСЛІДНИКАМИ ХІХ – ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТ. (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ФОНДІВ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ОНУ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА)

У статті розглядаються роботи таких одеських істориків ХІХ – початку ХХ ст., як О. Льовшин (Левшин), А. Скальковський, О. Маркевич та М. Слабченко. Особлива увага звертається на видання, що зберігаються в книгосховищі Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Наукові праці дослідників розглядаються як з точки зору історіографічного аспекту вивчення ними історії Гетьманщини ХVІІІ ст., так і зі сторони бібліографічного аналізу.

Ключові слова: О. Льовшин, А. Скальковський, О. Маркевич, М. Слабченко, Гетьманщина, Наукова бібліотека.

Історія дослідження козацтва, яке протягом ХVІІ–ХІХ ст. було основою збройних формувань українських військово-державних утворень, що знаходились на перехресті військово-політичних відносин країн Південно-Східної Європи [3], була однією з провідних тематик дослідження істориків Новоросійського (Одеського) університету.

Предметом дослідження цієї статті є аналіз внеску О. Льовшина (Левшина), А. Скальковського, О. Маркевича, М. Слабченка у вивчення однієї зі складових періоду козацтва – Гетьманщини, яка існувала на території Лівобережної України в ХVІІ–ХVІІІ ст. Долі цих вчених були дотичними до південного регіону та, зокрема до Новоросійського університету (нині Одеського національного університету імені І. І. Мечникова), а їх роботи зберігаються в Науковій бібліотеці університету.

Проблема дослідження козакознавчих студій зазначеного періоду, написаних одеськими вченими, не нова в українській історичній науці.

Свого часу цього питання торкалися такі відомі історики, як С. Андреева [1], В. Ващенко [4], І. Верба [5], С. Водотика [6], Т. Гончарук [7], В. Заруба [8, 9], І. Курас [10], О. Музичко [16, 17, 18, 19], Л. Новікова [20, 21, 22, 23], П. Пиріг [24, 25], О. Синявська [27, 28], В. Хмарський [44, 45, 46] тощо [15, 26].

Серед найяскравіших особистостей, що започаткували традиції розгляду історії Гетьманщини на півдні України, слід назвати *Олексія Іраклієвича Льовшина (Левшина)* – наймолодшого градоначальника м. Одеси (1831–1837 рр.) за всю її історію. Саме він був засновником, активним кореспондентом та редактором газети «Одеський вісник», яка виходила з 5 січня 1827 р. українською та французькою мовами; ініціатором створення в Одесі першої в Україні публічної бібліотеки (1829 р.). В одній зі своїх доповідних записок до графа М. Воронцова секретар його канцелярії О. Льовшин писав: «Одеса у багатьох відношеннях знаходиться поряд з найосвіченішими містами Європи. Ступінь освіченості значної частини її мешканців, безпосередні й швидкі її відносини майже з усією Європою, кількість та різноманітність навчальних закладів, що в ній існували, музей, видавництво журналу, товариства слугують тому доказом, але вигоди ці не перешкоджають помічати недолік, що відчувають тутешні мешканці й особливо приїжджі сюди мандрівники в книгах для читання» [2].

Ще в студентські роки, навчаючись у Харківському університеті, О. Льовшин захопився філософією у поєднанні з історією, етнографією та літературою. Його першим самостійним науковим дослідженням стали «Листи з Малоросії» (1816 р.), видані в типографії Харківського університету, які, за відгуками спеціалістів, «представляли для свого часу значний літературний та історичний інтерес». Так, наприклад, М. Грушевський вважає О. Льовшина «українським патріотом» за висловлену ним у цій праці думку про те, що Малоросія є колискою Російської імперії, тією країною, з якої «...Росія прийняла вигляд добре влаштованої держави, просвітилася променями християнства...» [11, с. 1]. Оскільки ця праця на сьогодні, на жаль, не завжди доступна широкому загалу читачів, зупинимось детальніше на її аналізі.

«*Листи з Малоросії*» – це етнографічні замітки з подорожніми заувагами та описами місцевих звичаїв, написані в просвітницькому дусі. Здійснюючи мандрівку українськими землями, автор занотовує старожитності, відомості про місцевості, пов'язані з історією козацтва та козацьких гетьманів Івана Мазепи (якого оцінює, як і офіційні кола, негативно, вказуючи на те, що й населення Лівобережжя було такої думки) і Данила Апостола.

Розмірковуючи над характером («малоросійського») українського населення, О. Льовшин відзначає його позитивне ставлення до пам'яті Гетьманщини, згадує про особливу любов до своїх предків [11, с. 3, 14–15, 25, 47]. Зокрема, розповідаючи про портрети, знайдені у Мгарському монастирі поблизу Лубен, мандрівник зосереджує увагу на описі портрета колишнього гетьмана Данила Апостола: «... риси обличчя виражають розумну людину, а червоний одяг, булава та довгі сиві вуса показують, що він керував стародавніми Малоросіянами...» [11, с. 25–26]. Окрім того, О. Льовшин наголошував і на необхідності підняття української народної мови до рівня літературної: «... вона походить від стародавнього Слов'янського, але змішана з Німецькими, Латинськими та Польськими «перековерканими» словами; від чого стає майже незрозумілою Великоросіянину. Через велику кількість іноземних висловів та особливих зворотів складає найвіддаленіший діалект мови Російської... Але якщо генії тутешнього краю звернуть на неї увагу свою та утворять іншу, обмеживши позитивними правилами граматики; тоді Малоросіяни в славі вчених творів своїх, можливо, будуть змагатися з найосвіченішими народами Європи...» [11, с. 104], та на тому, «що войовничий дух українських козаків не зник в їх нащадках, для яких слово «козак» має велике значення...» [11, с. 1, 3, 14, 25, 37, 60, 108–109].

З іншого боку, О. Льовшин, перебуваючи на Білоцерківщині, указував на популярність серед місцевого населення «героїв антигетьманської коаліції» полтавського полковника Івана Іскри та генерального судді Василя Кочубея: «...ми там, де нещасні Іскра та Кочубей, загинули від удару розгніваного Мазепи, і де голови їх, злодійською рукою ката відрубані, скотилися з них...» [11, с. 108–109].

Поряд з одеським градоначальником історію Гетьманщини досліджував і *Аполлон Олександрович Скальковський* [20, с. 131], який майже 60 років був хранителем та класифікатором Січового архіву (зберігав документи вдома), що за наказом новоросійського і бессарабського генерал-губернатора М. Воронцова у 1839–1845 рр. був направлений до Одеси. Після смерті А. Скальковського, у 1931 р., Одеський крайовий історичний архів передав фонд Коша до Всеукраїнського архіву давніх актів у Харкові, де він знаходився до 1941 р., а після Другої Світової війни був перевезений до Києва, де зберігається донині.

У контексті цієї статті для нас особливу цінність становлять джерела, що стосуються листування Коша з Гетьманщиною або вийшли з-під пера керівників Гетьманщини (гетьманів І. Мазепи, П. Орлика, Д. Апостола, К. Розумовського, полковників, генеральної старшини) та були використані А. Скальковський під час висвітлення зв'язків Гетьманщини

із Запорозькою Січчю. Зокрема, на основі опрацьованих джерел історик опублікував ряд наукових досліджень, які ми розглянемо детальніше.

Перший з них – «*Хронологічний огляд Новоросійського краю 1730–1823 рр. Частина I. З 1730 до 1796 р.*» (1836) [34] – містить опис кордонів Запорозької Січі з Гетьманщиною.

Більш детально зупинимось на праці «*Історія Нової Січі або останнього Коша Запорізького*» [29, 30, 31, 32], яку автор доопрацьовував протягом всього життя, видаючи її в 1841, 1846 та 1885–1886 рр. та доповнюючи новими архівними матеріалами. Слід зазначити, що всі три видання (1841 р., 1846 р., 1885 р.) зберігаються в іменних колекціях бібліотеки НБ ОНУ імені І. І. Мечникова: зібранні дому графів Воронцових, зібранні графа Олександра Строганова та зібранні Федора Євстафійовича Петруня. Також необхідно сказати, що перше видання (1841 р.) «Історії Нової Січі» знаходилося в колекції Рішельєвського ліцею, про що говорить його штамп на титульній сторінці.

У згаданій книзі А. Скальковський розглянув проблему взаємовідносин між малоросійським та запорізьким козацтвом з точки зору дихотомії метрополія-колонія, поступово змінюючи свою думку залежно від еволюції поглядів на козацтво від твердження про походження запорожців з Малоросії до протилежного.

Не оминув учений і зв'язків Запорізької Січі з Гетьманщиною, звернувши увагу на особливості їх торгівлі та описуючи асортимент товарів, які привозили на Січ (горілка, продовольчі товари, риболовні сіті, тютюн, полотно, килими) для обміну на сіль, «турецькі товари», овечу вовну або їх продаж за гроші. Проаналізувавши особливості торгівлі козаків, А. Скальковський назвав основні причини, що їй перешкождали – митниці в Кременчузі та на Перевалочній [30, с. 293], заборона з 1764 р. ввозити малоросійським купцям срібні монети до Запоріжжя.

Особливу увагу дослідник звертав на приєднання Запорозьких земель до Гетьманщини. Він вважав, що це «... сталось після донесення Данила Апостола та князя Василя Голіцина цариці про перехід запорожців до Старої Січі...» [30, с. 43], при цьому називав однією з основних причин переходу те, що тут козаки могли одружуватись, переходячи в «світський, обивательський стан» [30, с. 354]. Приєднавши задніпровські поселення до Миргородського та Полтавського полків, Єлизавета Петрівна 30 жовтня 1743 р. видала указ про побудову фортець, які мали захищати від ворожих набігів, а контроль за будівництвом поклала на миргородського полковника Василя Капніста [30, с. 162], чий життєвий шлях вчений детально дослідив, вказуючи на те, що «...полковник будував фортеці на Правобережжі. Описав Аполлон Олександрович і діяльність старшого

брата полковника Івана Мировича – Федора, який поїхав в 1753 р. до Криму разом зі своїм товаришем і однодумцем Федором Нахимовським за дорученням Григорія Орлика, аби встановити зв'язки з Запорожжям. Це були українські патріоти, які до кінця залишились вірними гетьману І. Мазепі, а після його смерті протягом усього свого життя, разом з Пилипом Орликом та його сином Григорієм, боролися в еміграції за звільнення України [33, с. 334–335]. Але разом з тим не оминув історик й питання негативних політичних впливів на козацтво (у випадку з так званою зрадою І. Мазепи та П. Орлика) [21, с. 372].

Окрему увагу А. Скальковський звертав на розгляд родословних запорозьких отаманів. Саме він вперше, на підставі архівних матеріалів, стверджував, що Петро Калнишевський «...походив із козацького і дворянського звання малоросійського, із Лубенського полку...» [30, с. 387].

Особливим пластом у наукових доробках дослідника стало питання про підпорядкування Запорозької Січі гетьману Кирилові Розумовському – «...Малоросійського війська Запорозького обох боків Дніпра Гетьмана Нашої Імператорської високості...» та взаємини гетьмана й кошових отаманів. Маючи змогу працювати із козацьким архівом, він опублікував нарративні документи, що підтверджують цей зв'язок, зокрема донесення кошового отамана Григорія Федорова від 25 листопада 1755 р. Кирилові Розумовському про склад Запорозького війська [30, с. 79].

Присвятив дослідженню історії Гетьманщини окремі аспекти своїх наукових студій й *Олексій Іванович Маркевич (Маркович)*. Вільний слухач історико-філологічного факультету Новоросійського університету на початку 1860-х рр. згодом саме тут зробив свою педагогічну та наукову кар'єру, пройшовши шлях від викладача середніх навчальних закладів (Комерційне училище (1871–1873), Інститут шляхетних дівчат (1875–1876), Маріїнська жіноча гімназія (1875–1884)) до отримання ступеня доктора (1888) та звання першого приват-доцента історико-філологічного факультету (1880), екстраординарного (1889) та ординарного (1893) професора Новоросійського університету [26, с. 26–28]. Нашадок старовинного козацько-старшинського роду, він присвятив чимало часу для вивчення його історії. У своїй праці «*Марковичі*» [12] вчений підкреслював, що значна частина його дослідження ґрунтувалась на «різноманітних паперах роду Марковичів та завдяки розповідям членів родини» [12, с. 32]. Окрім того, О. Маркевич використав і таке унікальне джерело, як щоденникові записи Якова Марковича, написані у 1717–1767 рр.

Історик вважав першим представником роду – Авраама, даних про якого майже не збереглося. Хіба що відомо, що він був «...володарем землі в різних містах Лівобережної України. Але його головним місцем

проживання було село Туровка Прилуцького повіту» [12, С. 17]. Та все ж таки головну увагу О. Маркевич приділив вивченню козацької доби в історії роду. На основі зібраних матеріалів він розширив уявлення про шляхи збагачення козацької старшини, представниками якої були його предки: «... засоби до життя Марко Авраамович добував собі різними промислами, але головним з них був промисел «орендаторський», тобто торгівля горілкою, право продажу якої до початку XVIII ст. в Малоросії віддавався на відкуп...» [12, С. 27].

Найкраще діяльність О. Маркевича як просвітника проявилась в його участі в народних читаннях, у публічних лекціях, які друкувались в газеті «Одеський вісник». Зокрема, у лекціях «*Південна Росія при Петру Великому*» (1891) та «*Південна Росія при Катерині II*» (1893) [13, 14] історик намагався показати процес перетворення України («Малоросії») із самостійної держави, яка ввійшла до складу Московської держави в середині XVII ст., у безправний придаток Російської імперії наприкінці XVIII ст.: обмеження державного устрою України, втручання в її внутрішню і зовнішню політику, розпочавшись у XVII ст., посилювалося на початку XVIII ст., а за часів Катерини II і взагалі переросло в політику цілковитого знищення національних установ українців та поневолення селянства [28, с. 68].

Йдучи проти офіційної думки, історик оцінював постать гетьмана І. Мазепи як освіченої людини, видатного політика, адміністратора та полководця, який діяв в інтересах старшини [13]. Він вважав, що великою заслугою І. Мазепи було збереження практичної незалежності Гетьманщини від Москви, що обумовлювалося, з одного боку, активною діяльністю українського уряду, а з іншого – прихильним ставленням до гетьмана Петра І. Недаремно час гетьманування І. Мазепи він назвав «золотим часом» – Гетьманщина мала те, про що тільки могла мріяти під час визвольних змагань – «повну зовнішню самостійність та шляхетський устрій усередині». Щоправда, з початком Північної війни, на думку О. Маркевича, починаються зміни політики Російської імперії щодо Гетьманщини. Під час війни Петро І проявив себе диктатором як до всієї Імперії, так і до її частин, що зберігали самостійність. Але це була лише «вимушена» зміна і тому перехід І. Мазепи на бік Карла XII став для Петра І повною несподіванкою.

Та незважаючи на всі заслуги гетьмана І. Мазепи, головною особою у боротьбі старшини з царським урядом за автономію Гетьманщини він вважав П. Полуботка, який сміливо протестував проти знищення української самостійності. Історик вважав, що арештом П. Полуботка та створенням Малоросійської колегії по суті закінчується відкрита

політична боротьба української аристократії, яка відстоювала автономію України [13]. Подальша історія України, зазначав О. Маркевич, була лише подальшим перетворенням її устрою за імперським зразком. Навіть «воскресіння» гетьманства було «лише тінню самостійності України, позбавленої життєвої сили».

Розповідаючи про скасування Гетьманщини та Запоріжжя, він зазначав, що козацька старшина, так само як і народні маси, зустріла нові порядки з пасивною покірністю. Проявами свободолюбивого духу були хіба що заяви українських депутатів у Комісію з складання нового Уложення в 1767 р., які вимагали реставрації гетьманства на Україні [28, с. 70–71].

Привертає до себе увагу й постать видатного одесита академіка *Михайла Єлисейовича Слабченка*, що залишив по собі великий доробок козакознавчих праць, де розглянув юридичну та соціально-економічну історію Гетьманщини. У межах цієї статті ми розглянемо лиш деякі наукові роботи М. Слабченка, що зберігаються у фонді Наукової бібліотеки, зокрема у Відділі рідкісних книг та рукописів (зібрання Ф. Е. Петруня).

Ще навчаючись на першому курсі історико-філологічного факультету Новоросійського університету М. Слабченко захопився політичною, юридичною та соціально-економічною історією України XVII–XVIII ст. Його робота «Малоросійський полк в адміністративному відношенні» в 1903 р. здобула золоту медаль та право бути надрукованою в «Записках імператорського Новоросійського університету». **«Малоросійський полк в адміністративному відношенні: історико-юридичний нарис»** [36] складається з передмови, вступу та двох частин із додатком документів і присвячена всебічному вивченню козацького устрою Гетьманщини XVII–XVIII ст. як військової та адміністративно-територіальної одиниці. Особливу увагу М. Є. Слабченко в монографії звертає на дослідження, шляхом скрупульозного аналізу джерел, соціально-економічну проблематику полку.

Наступна робота, на яку хочеться окремо звернути увагу, це **«Ще до історії устрою Гетьманщини XVII–XVIII ст.»** [36] – стаття-дискусія між М. Слабченком та його опонентом М. Василенком, який у своїй рецензії критично висловився проти більшості положень праці «Малоросійський полк...». Зокрема, М. Василенко заперечував висновки історика про васальний характер відносин держави Б. Хмельницького з Москвою, про збереження станового поділу суспільства в Гетьманщині та про республіканський характер публічної влади в ній. Окрім того, він закидав юному дослідникові недостатнє використання літератури та джерел, не погоджувався з тим, що Гетьманщина була «демократич-

ною республікою з представництвом і безпосередньо-демократичним інституціями» тощо [36, с. 86].

У спадку М. Слабченка значне місце посідають дописи з історії українського права. Серед них *«Дослідження з історії права Малоросії XVII та XVIII ст.»* [38] – збірка наукових нарисів, присвячених розгляду окремих правових аспектів, як, зокрема, про порядок ведення судового процесу з першої половини XVIII ст., про «causus nobilis» (рятування засудженого через одруження) тощо.

У статті *«Про судівництво на Україні»* (1919) [42] вчений висловив думку, що зі зміною економічного укладу змінювалося і право та юридичні основи Гетьманщини.

Охарактеризував М. Слабченко й закони, які діяли на той час на території Гетьманщини, вказавши на їх позитивні та негативні сторони (*«Ескізи з історії «Прав, за якими судиться малоросійський народ»* (1927)) [35].

Одночасно М. Слабченко досліджував суспільно-політичні проблеми Гетьманщини, про що свідчать його розвідки: *«Протокол відпущених листів за гетьмана Апостола, 1728 р.»* (1913) [41], *«Центральні установи України XVII–XVIII ст.»* (1918) [43], – де вперше в українській історіографії докладно подав еволюцію українського суспільства у порівнянні з аналогічними процесами в Західній Європі та проаналізував події з позицій державницького напрямку української історіографії. Також необхідно звернути увагу на те, що на титульній сторінці примірника конспекту лекцій «Центральні установи України XVII–XVIII ст.» розміщена печатка кандидата географічних наук, доцента Ф. Є. Петруня, а сама книга зберігається у його зібранні.

Однак особливе місце в науковому доробку вченого посідає видання *«Організація господарства України: від Хмельниччини до Світової війни»* [39. 40], що складається з шести томів, чотири з яких об'єднані загальною назвою «Господарство Гетьманщини в XVII–XVIII ст.». Це видання публікувалося в період з 1922 по 1925 рр. одночасно українською та російською мовами.

Окремо хочеться відзначити й те, що книги Михайла Єлисейовича після його арешту були заборонені та переміщені до спецхронів бібліотек, більш детально це питання розглянуто в статті С. О. Мерзлякової [15, с. 106]. Підтвердженням цього є на титульному листі четвертого тому «Склад та управління державним господарством Гетьманщини XVII–XVIII ст.» розміщено штамп «ОГР» («ограничено»), тобто обмежено.

Перший том автор присвятив розгляду таких питань як: заселення України до 1648 р., етнографічний склад населення, соціальні стани,

еміграційні процеси, форми володіння нерухомістю («община», «займанщина»), толока, монастирське землеволодіння, панщина, оренда тощо. Окрім того, у 1923 р. було перевидано з невеликими змінами українською мовою перший том. Як зазначав М. Слабченко, в основному «зміни виразилися в деяких скороченнях і в більшій точності у виясненні висловлених думок» [40, с. 6–7].

У другому томі увага історика зосереджена на таких проблемах як: поєднання українського міста з «його сільською подобою», сільсько-господарські промисли та їх переваги в економіці Гетьманщини, цехові організації, селітрові заводи, суконні фабрики, експорт конопель, поява машин, шинкарство, рудні, цегельні.

Третій том присвячений вивченню торгівлі і поділяється на розділи: тип української торгівлі та московська торгівельна політика на Україні, українське купецтво та купецькі цехи, кредит, банки, торгівельні шляхи, ярмарки, чужоземна торгівля, роль євреїв у торгівлі тощо.

Четвертий том, найбільший за обсягом, присвячений аналізу господарської політики козацької старшини, господарства козаків, державного майна України, господарств духовенства й церкви, гетьманських маєтностей, міст і ратушних господарств, питань харчування московського війська в Україні, податків, бюджету Гетьманщини, московському фіскальному контролю тощо.

Окремо хотілося звернути увагу і на саме видання багатотомника «Організація господарства України: від Хмельниччини до Світової війни», розглянути печатки та штампи, які залишилися на його сторінках. Наприклад, на титульній сторінці другого тому «Доля фабрики та промисловості Гетьманщини в XVII–XVIII ст.» розміщена печатка філолога Бориса Віталійовича Юркевича, яка свідчить про те, що ця книга свого часу була подарована йому М. Є. Слабченком.

Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що сьогодні, коли Україна торує свій шлях як незалежна країна, не зникає інтерес вчених до малодосліджених сторінок історії України, повертаються з небуття втрачені імена. Соціально-економічна та військова історія розвитку Гетьманщини знайшла своє відображення в працях провідних одеських дослідників другої половини XIX – початку XX ст. З огляду на втрату частини джерельної бази, на основі якої були створені праці О. Льовшина (Левшина), А. Скальковського, О. Маркевича та М. Слабченка, що зберігаються в НБ ОНУ імені І. І. Мечникова, вони зберігають свою вагому наукову цінність і в сучасних умовах. Висновки і узагальнення вчених із зазначеного питання заслуговують на увагу і більш глибоке вивчення сучасними вченими.

Список використаної літератури

1. *Андреева С.* Проблеми запорозько-татарських взаємин періоду Нової Січі в українській історіографії 1920–1930-х рр. / С. Андреева // Південний архів : зб. наук. пр. – Херсон, 1999. – Вип. 2. – С. 140–144.
2. *Архив князя Воронцова.* – М., 1893. – Кн. 39 : Бумаги фельдмаршала князя Михайла Семеновича Воронцова : письма к князю М. Воронцову А. И. Левшина, А. П. Бутенева, И. В. Сабанеева. – 533 с.
3. *Бачинська О. А.* Дунайські козаки в Одесі (Задунайські, чорноморські та устудунайські козаки) / О. А. Бачинська // Одеса козацька : наук. нариси. – Одеса : Фенікс, 2008. – С. 158–164.
4. *Ващенко В. П. М. Є. Слабченко* про розвиток промисловості України в другій половині XVII – першій половині XIX ст. / В. П. Ващенко // Академік М. Є. Слабченко : наукова спадщина і життєвий шлях : зб. ст. – Одеса, 1995. – С. 48–59.
5. *Верба І. В. М. Є. Слабченко* та О. П. Оглоблин / І. В. Верба // Академік М. Є. Слабченко : наукова спадщина і життєвий шлях : зб. ст. – Одеса, 1995. – С. 42–47.
6. *Водотика С. Г.* Академік Михайло Єлисейович Слабченко : нарис життя та творчості / С. Г. Водотика. – Київ ; Херсон : НАН України, 1998. – 141 с.
7. *Гончарук Т. Г.* Питання розвитку українського ринку другої половини XVII – першої половини XIX ст. в працях М. Є. Слабченка / Т. Г. Гончарук // Академік М. Є. Слабченко : наукова спадщина і життєвий шлях : зб. ст. – Одеса, 1995. – С. 60–63.
8. *Заруба В. М.* Історик держави і права України академік М. Є. Слабченко (1882–1952) : монографія / В. М. Заруба. – Дніпропетровськ : ПП «Ліра ЛІГД», 2004. – 456 с.
9. *Заруба В. М.* Михайло Слабченко в епістолярній та мемуарній спадщині (1882–1952) / В. М. Заруба. – Дніпропетровськ : Юрид. акад. М-ва внутр. справ, 2004. – 352 с.
10. *Курас І.* Слово про Михайла Слабченка / І. Курас // Київ. старовина. – 1994. – № 1. – С. 42.
11. *Левшин А. И.* Письма из Малороссии / А. И. Левшин. – Харьков : В унив. тип., 1816. – 206 с.
12. *Маркевич А. И.* Марковичи / А. И. Маркевич. – Киев, 1890. – 55 с.
13. *Маркевич А. И.* Южная Россия при Петре Великом / А. И. Маркевич // Одес. вестн. – 1891. – 10 апр. ; 18 марта.
14. *Маркевич А. И.* Южная Русь при Екатерине II / А. И. Маркевич. – Одесса : тип. В. В. Кирхнера, 1893. – 31 с.
15. *Мерзлякова С. О.* Наукова спадщина М. Є. Слабченка / С. О. Мерзлякова // Вісн. Одес. нац. ун-ту. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – 2010. – Т. 15, вип. 21. – С. 98–109.
16. *Музичко О. Є.* Нові архівні джерела про діяльність одеських істориків Є. О. Загоровського та М. Є. Слабченка у 1920-ті рр. : зміст та джерелознавчий потенціал / О. Є. Музичко // Вісн. Одес. іст.-краєзнав. музею. – 2008. – № 6. – С. 80–88.
17. *Музичко О. Є.* Перший українознавчий та козакознавчий текст одеського історика Михайла Слабченка / О. Є. Музичко // Чорном. минувшина. – 2015. – Вип. 10 : Присвячений першій писемній згадці про Хаджибей 1415 р. та відповідно 600-річчю Хаджибею-Одесі. – С. 97–108.
18. *Музичко О. Є.* Слабченко Михайло Єлисейович (1882–1952) / О. Є. Музичко // Одеські історики : енциклопед. вид. Т. 1 : Початок XIX – середина XX ст. – Одеса : Друк. дім, 2009. – С. 362–366.

19. Музичко О. Є. Студії / О. Є. Музичко, В. М. Хмарський // Укр. іст. журн. – 2006. – № 5. – С. 144–155.
20. Новікова Л. В. З історії дослідження українського козацтва в Одесі, XIX – кінець XX ст. / Л. В. Новікова // Одеса козацька : наук. нариси. – Одеса : Фенікс, 2008. – С. 131.
21. Новікова Л. В. «Історіограф» Південної України Аполлон Скальковський: інтелектуальна апологія імперської політики та регіональної історичної самобутності / Л. В. Новікова ; відп. ред. В. М. Хмарський ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса : Одес. нац. ун-т, 2012. – 463 с.
22. Новікова Л. В. Право на гіпотезу у дослідженні історії козацтва : на прикладі досвіду М. Є. Слабченка (1882–1952) / Л. В. Новікова // Чорном. минувшина. – 2012. – Вип. 7. – С. 101–119.
23. Новікова Л. В. Скальковський Аполлон Олександрович (1808–1898) / Л. В. Новікова, В. М. Хмарський // Одеські історики : енциклопед. вид. Т. 1 : Початок XIX – середина XX ст. – Одеса : Друк. дім, 2009. – С. 355–361.
24. Пиріг П. В. Одеський історик М. Є. Слабченко про землеволодіння на Чернігівщині у другій половині XVII ст. / П. В. Пиріг // Сіверян. літопис. – 2004. – № 4. – С. 30–34.
25. Пиріг П. В. Проблеми торгівлі Чернігівщини другої половини XVII ст. в науковій спадщині М. Є. Слабченка / П. В. Пиріг // Академік М. Є. Слабченко : наукова спадщина і життєвий шлях : зб. ст. – Одеса, 1995. – С. 69–75.
26. Попова Т. М. Маркевич Олексій Іванович / Т. М. Попова // Професори Одеського (Новоросійського) університету : біогр. слов. – Одеса : Астропринт, 2005. – Т. 3 : К–П. – С. 303–307.
27. Синявська О. О. Історик О. І. Маркевич : життя та творчість : дис. ... канд. іст. наук. спец. : 07.00.01 : історія України / О. О. Синявська. – Одеса, 2001. – 187 с.
28. Синявська О. О. Історик Олексій Іванович Маркевич : життя та діяльність. До сторіччя з дня смерті / О. О. Синявська ; відп. ред. З. В. Першина ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса : Астропринт, 2003. – 113 с.
29. Скальковский А. А. История Новой Сечи или последнего Коша Запорожского. Извлечена из собственного запорожского архива / А. А. Скальковский. – Одесса : Гор. тип., 1841. – 437 с.
30. Скальковский А. А. История Новой Сечи или последнего Коша Запорожского. Составлена из подлинных документов Запорожского сечевого архива / А. А. Скальковский. – Одесса, 1846. – Ч. 1. – 368 с. ; Ч. 2. – 368 с. ; Ч. 3. – 295 с.
31. Скальковский А. А. История Новой Сечи или последнего Коша Запорожского. На основании подлинных документов Запорожского Сечевого архива / А. А. Скальковский. – Одесса, 1885. – Ч. 1. – 302 с. ; Ч. 2. – 358 с. ; Ч. 3. – 330 с.
32. Скальковский А. О. Історія Нової Січі або останнього коша Запорозького / А. О. Скальковський ; авт. передм. і комент. Г. К. Швидько ; пер. з рос. Т. С. Завгородня. – Дніпропетровськ : Січ, 1994. – 678 с.
33. Скальковский А. А. Секретная переписка Коша Запорожского (1734–1763) / А. А. Скальковский. – [Б. м., б. г.] – 23 с.
34. Скальковский А. А. Хронологическое обозрение истории Новороссийского края, 1731–1823 / А. А. Скальковский. – Одесса : Гор. тип., 1836. – Ч. 1 : С 1731 по 1796 год. – 288 с.

35. Слабченко М. Є. Ескізи з історії «Прав, по котрым судится малороссийский народ» / М. Є. Слабченко // Ювіл. зб. на пошану акад. Д. І. Багалія з нагоди 70-ї річниці життя та 50-х роковин наук. діяльності. – Київ, 1927. – С. 749–759.
36. Слабченко М. Є. З приводу заміток М. П. Василенка / М. Є. Слабченко // Зап. Наук. т-ва ім. Т. Г. Шевченка. – Львів, 1913. – Т. 116. – С. 69–79.
37. Слабченко М. Е. Малорусский полк в административном отношении : ист.-юрид. очерк / М. Е. Слабченко // Зап. Новорос. ун-та. Ист.-филол. фак. – Одесса : тип. «Техник», 1909. – Вып. 1. – 436 с.
38. Слабченко М. Е. Опыты по истории права Малороссии, XVII и XVIII вв. / М. Е. Слабченко. – Одесса : тип. Акц. Южно-Рус. о-ва печ. дела, 1911. – 292 с.
39. Слабченко М. Е. Организация хозяйства Украины от Хмельниччины до Мировой войны. Ч. 1 : Хозяйство Гетьманщины в XVII–XVIII вв. / М. Е. Слабченко. – Одесса : Госиздат, 1922–1925. – Т. 2 : Судьбы фабрики и промышленности в Гетьманщине в XVII–XVIII вв. – 1922. – 208 с. ; Т. 3 : Очерки торговли и торгового капитала. – 1923. – 192 с. ; Т. 4 : Состав и управление государственным хозяйством Гетьманщины XVII–XVIII вв. – 1925. – 332 с.
40. Слабченко М. Є. Організація господарства України від Хмельниччини до Світової війни. Ч. 1 : Господарство Гетьманщини в XVII–XVIII ст., т. 1 : Землеволодіння та форми сільського господарства / М. Є. Слабченко. – Одеса : Держвидав України, 1923. – 203 с.
41. Слабченко М. Е. Протокол отпускных писем за гетмана Апостола 1728 года : тут и по отъезду его вельможности записки щоденніе при конце того ж года 1728 / М. Е. Слабченко. – Одесса : тип. Южн.-Рус. о-ва печ. дела, 1913. – 115 с.
42. Слабченко М. Є. Судівництво на Україні XVII–XVIII ст. : конспект лекцій, читаних на Одеських учительних курсах в серпні 1918 р. / М. Є. Слабченко. – Харків : Союз, 1919. – 38 с.
43. Слабченко М. Е. Центральные учреждения Украины XVII—XVIII ст. : конспект лекцій, читанных с 10 июня по 14 июля 1918 г., на украинских курсах для учителей средних школ / М. Е. Слабченко. – Одесса, 1918. – 91 с.
44. Хмарський В. М. Олексій Маркевич як археограф (до постановки проблеми) / В. М. Хмарський // Зап. іст. ф-ту / Одес. держ. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 1998. – Вип. 8. – С. 48–67.
45. Хмарський В. М. А. О. Скальковський – археограф / В. М. Хмарський ; відп. ред. А. Д. Бачинський. – Київ, 1994. – 32 с.
46. Хмарський В. М. Слабченко Михайло Єлісейович / В. М. Хмарський // Професори Одеського (Новоросійського) університету : біогр. слов. – Одеса : Астропринт, 2005. – Т. 4 : Р–Я. – С. 119–123.

References

- [1]. Andriieva S. Problemy zaporozko-tatarskykh vzaiemyn periodu Novoi Sichi v ukrainskii istoriografii 1920–1930-kh rr. [The problems of Zaporozhian-Tatarian relations during the period of the New Sich in Ukrainian historyography]. *Pivdennyi arkhiv [Southern archive]*. Kherson, 1999, vol. 2, pp. 140–144.
- [2]. *Arkhiv knyazy Vorontsova [The archive of duke Vorontsov]*. Moskva, 1893, Part 39: Bumagi feldmarshala knyazy Mikhaila Semenovicha Vorontsova : pisma k knyazyu M. Vorontsovu A. I. Levshina, A. P. Buteneva, I. V. Sabaneeva [The papers of field-marshal

- duke M. Vorontsov: the letters to M. Vorontsov written by A. Levshin, A. Butenev and I. Sabaneev], 533 p.
- [3]. Bachynska O. A. Dunaiski kozaky v Odesi (Zadunaiski, chornomorski ta ust-dunaiski kozaky) [Danube Cossacks in Odesa (Transdanubian, Black Sea and Ust-Danubian Cossacks)]. *Odesa kozatska [Cossack Odesa]*. Odesa, 2008, pp. 158–164.
- [4]. Vashchenko V. P. M. Ye. Slabchenko pro rozvytok promyslovosti Ukrainy v druhii polovyni XVII – pershii polovyni XIX st. [M. Slabchenko on the development of the Ukrainian industry in the second half of XVII – first half of XIX cent.]. *Akademik M. Ye. Slabchenko: naukova spadshchyna i zhyttiievi shliakh [Academician M. Slabchenko: scientific heritage and life path]*. Odesa, 1995, pp. 48–59.
- [5]. Verba I. V. M. Ye. Slabchenko ta O. P. Ohloblyn [M. Slabchenko and O. Ohloblyn]. *Akademik M. Ye. Slabchenko: naukova spadshchyna i zhyttiievi shliakh [Academician M. Slabchenko: scientific heritage and life path]*. Odesa, 1995, pp. 42–47.
- [6]. Vodotyka S. H. *Akademik Mykhailo Yelyseiovych Slabchenko: narys zhyttia ta tvorchosti [Academician Mykhailo Yelyseiovych Slabchenko: life and creative activity]*. Kyiv, 1998, 141 p.
- [7]. Honcharuk T. H. Pytannia rozvytku ukrainskoho rynku drugoi polovyny XVII – pershoi polovyny XIX st. v pratsiakh M. Ye. Slabchenka [Market development issues in the second half of the 17th – first half of 19th century in works of M. Slabchenko]. *Akademik M. Ye. Slabchenko: naukova spadshchyna i zhyttiievi shliakh [Academician M. Slabchenko: scientific heritage and life path]*. Odesa, 1995, pp. 60–63.
- [8]. Zaruba V. M. *Istoryk derzhavy i prava Ukrainy akademik M. Ye. Slabchenko (1882–1952) [The state and law of Ukraine historian, academician M. Slabchenko]*. Dnipropetrovsk, 2004, 456 p.
- [9]. Zaruba V. M. *Mykhailo Slabchenko v epistoliarnii ta memuaranii spadshchyni (1882–1952) [M. Slabchenko in epistolary and memoir heritage]*. Dnipropetrovsk, 2004, 352 p.
- [10]. Kuras I. Slovo pro Mykhaila Slabchenka [About Mykhailo Slabchenko]. *Kyivska starovyna [Kyiv antiquity]*. 1994, no. 1, pp. 42.
- [11]. Levshin A. I. *Pisma iz Malorossii [Letters from Little Russia]*. Kharkov, 1816, 206 s.
- [12]. Markevich A. I. *Markovichi [Markovichs]*. Kiev, 1890, 55 s.
- [13]. Markevich A. I. Yuzhnaya Rossiya pri Petre Velikom [Southern Russia during the reign of Peter the Great]. *Odesskiy vestnik [Odessa bulletin]*. 1891, 10 aprelya; 18 marta.
- [14]. Markevich A. I. *Yuzhnaya Rus pri Yekaterine II [Southern Rus during the reign of Catherine II]*. Odessa, 1893, 31 s.
- [15]. Merzliakova S. O. Naukova spadshchyna M. Ye. Slabchenka [Scientific heritage of M. Slabchenko]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho univertetu. Serii: Bibliotekoznavstvo, bibliografознавство, knyhoznаvstvo [Odesa National University Herald: Library studies, Bibliography studies, Bibliology]*. 2010, t. 15, vol. 21, pp. 98–109.
- [16]. Muzychko O. Ye. Novi arkhivni dzherela pro diialnist odeskykh istorykiv Ye. O. Zahorovskoho ta M. Ye. Slabchenka u 1920-ti rr.: zmist ta dzhereloznavchyi potentsial [The new archive sources about the activity of Odesa historians Ye. Zahorovskii and M. Slabchenko in 1920's: content and source study potential]. *Visnyk Odeskoho istoryko-kraieznаvchoho muzeiu [Odesa Museum of Regional History Bulletin]*. 2008, no. 6, pp. 80–88.
- [17]. Muzychko O. Ye. Pershyi ukrainoznavchyi ta kozakoznavchyi tekst odeskoho istoryka Mykhaila Slabchenka [The first Ukrainian studies and Cossack studies text by Ode-

- sa historian Mykhailo Slabchenko]. *Chornomorska mynuvshyna [Black Sea bygone]*. 2015, vol. 10, pp. 97–108.
- [18]. Muzychko O. Ye. Slabchenko Mykhailo Yelyseiovych (1882–1952) [Slabchenko Mykhailo Yelyseiovych (1882–1952)]. *Odeski istoryky [Odesa historians]*. Odesa, 2009, pp. 362–366.
- [19]. Muzychko O. Ye., Khmarskyi V. M. Studii [Khmarskyi V. M. Studies]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal [Ukrainian Historical Journal]*. 2006, no. 5, pp. 144–155.
- [20]. Novikova L. V. Z istorii doslidzhennia ukrainskoho kozatstva v Odesi. XIX – kinets XX st. [From the history of studying Ukrainian Cossacks in Odesa. 19th – end of the 20th cent.]. *Odesa kozatska [Cossack Odesa]*. Odesa, 2008, pp. 131.
- [21]. Novikova L. V. «Istoriograf» Pivdennoi Ukrainy Apollon Skalkovskiy: intelektualna apolohiia imperskoi polityky ta rehionalnoi istorychnoi samobutnosti [“Historiographer” of Southern Ukraine Apollo Skalkowski: intellectual apologia of imperium politics and regional originality]. Odesa, 2012, 463 p.
- [22]. Novikova L. V. Pravo na hipotezu u doslidzhenni istorii kozatstva : na prykladi dosvidu M. Ye. Slabchenka (1882–1952) [Hypothesis right in Cossacks history studies: on the example of M. Slabchenko’s experience]. *Chornomorska mynuvshyna [Black Sea bygone]*. 2012, vol. 7, pp. 101–119.
- [23]. Novikova L. V., Khmarskyi V. M. Skalkovskiy Apollon Oleksandrovykh (1808–1898) [Apollo Skalkowski (1808–1898)]. *Odeski istoryky [Odesa historians]*. Odesa, 2009, pp. 355–361.
- [24]. Pyrih P. V. Odeskyi istoryk M. Ye. Slabchenko pro zemlevolodinnia na Chernihivshchyni u druhi polovyni XVII st. [Odessa historian M. Slabchenko on land-tenure in Chernihiv region in the second half of the 17th century]. *Siverianskyi litopys [Siveriansk chronicle]*. 2004, no. 4, pp. 30–34.
- [25]. Pyrih P. V. Problemy torhivli Chernihivshchyny druhoi polovyny XVII st. v naukovi spadshchyni M. Ye. Slabchenka [Problems of trade in Chernihiv region in the 17th century in the scientific heritage of M. Slabchenko]. *Akademik M. Ye. Slabchenko: naukova spadshchyna i zhyttievy shliakh [Academician M. Slabchenko: scientific heritage and life path]*. Odesa, 1995, pp. 69–75.
- [26]. Popova T. M. Markevych Oleksii Ivanovych [Markevych Oleksii Ivanovych]. *Profesory Odeskoho (Novorosiiskoho) universytetu. [Professors of Odesa (Novorossiya) University]*. Odesa, 2005, t. 3, pp. 303–307.
- [27]. Syniavska O. O. *Istoriya O. I. Markevych: zhyttia ta tvorchist [Historian O. I. Markevich: life and creative activity]*. Odesa, 2001, 187 p.
- [28]. Syniavska O. O. *Istoriya Oleksii Ivanovych Markevych: zhyttia ta diialnist. Do storichchia z dnia smerti [Historian Oleksii Ivanovych Markevych: life and activities. To the death anniversary]*. Odesa, 2003, 113 p.
- [29]. Skalkovskiy A. A. *Istoriya Novoy Sechi ili poslednego Kosha Zaporozhskogo. Izvlechena iz sobstvennogo zaporozhskogo arkhiva [History of the New Sich or the last Zaporozhian Kosh. From the own Zaporozhian archive]*. Odessa, 1841, 437 p.
- [30]. Skalkovskiy A. A. *Istoriya Novoy Sechi ili poslednego Kosha Zaporozhskogo. Sostavlena iz podlennykh dokumentov Zaporozhskogo sechevogo arkhiva [History of the New Sich or the last Zaporozhian Kosh. Compiled from the original documents from Zaporozhian Sich archive]*. Odessa, 1846, part 1, 368 p.; part 2, 368 p.; part 3, 295 p.
- [31]. Skalkovskiy A. A. *Istoriya Novoy Sechi ili poslednego Kosha Zaporozhskogo. Na os-*

- novanii podlinnykh dokumentov Zaporozhskogo Sechevogo arkhiva [History of the New Sich or the last Zaporozhian Kosh. On the basis of original documents from Zaporozhian Sich archive].* Odessa, 1885, part 1, 302 p.; part 2, 358 p.; part 3, 330 p.
- [32]. Skalkovskiy A. O. *Istoriia Novoi Sichi abo ostannoho kosha Zaporozkoho [History of the New Sich or the last Zaporozhian Kosh.]*. Dnipropetrovsk, 1994, 678 p.
- [33]. Skalkovskiy A. A. *Sekretnaya perepiska Kosha Zaporozhskogo (1734–1763) [Secret correspondence of Zaporozhian Kosh]*. 23 p.
- [34]. Skalkovskiy A. A. *Khronologicheskoe obozrenie istorii Novorossiyskogo kraia, 1731–1823 [Chronological review of Novorossiya]*. Odessa, 1836, part 1. 288 p.
- [35]. Slabchenko M. Ye. *Eskizy z istorii «Prav, po kotorym sudytisia malorossiyskiy narod» [Sketches from the history of «Rights by which people of Novorossiya are suing»]. Yuvileina zbirka na poshanu akademika D. I. Bahaliia z nahody 70-i richnytsi zhyttia ta 50-kh rokovyn naukovoï diialnosti [Jubilee collection in honor of academician A. Bahlii on the occasion of the 70th anniversary of life and the 50th anniversary scientific activities]*. Kyiv, 1927, no. 51, part 1, pp. 749–759.
- [36]. Slabchenko M. Ye. *Z pryvodu zamitok M. P. Vasylenka [About the notes of M. Vasylenko]*. *Zapysky Naukovoho tovarystva imeni T. H. Shevchenka [Notes of the Shevchenko Scientific Society]*. Lviv, 1913, t. 116, pp. 69–79.
- [37]. Slabchenko M. Ye. *Malorusskiy polk v administrativnom otnoshenii [Little Russian regiment administratively]*. *Zapiski Novorossiyskogo universiteta. Istoriko-filologicheskii fakultet [Notes of Novorossiya University. Historical and philological faculty]*. Odessa, 1909, vol. 1, 436 p.
- [38]. Slabchenko M. Ye. *Opyty po istorii prava Malorossii. XVII i XVIII vv. [Legal history of Little Russia experiments. The 17th and 18th centuries]*. Odessa, 1911, 292 s.
- [39]. Slabchenko M. Ye. *Organizatsiia khozyaystva Ukrainy ot Khmelnytskoy do Mirovoy voyny. Part 1: Khozyaystvo Getmanshchiny v XVII–XVIII vv. [Organization of housekeeping in Ukraine from Khmelnytsky Region to World War. Part 1: housekeeping of Hetmanate in the 17th – 18th centuries]*. Odessa, 1922, t. 2: *Sudby fabriki i promyshlennosti v Getmanshchine v XVII–XVIII vv. [vol. 2: Destiny of a factory and industry in the Hetmanate in the 17th – 18th centuries.]*, 208 p.; 1923, t. 3: *Ocherki torgovli i torgovogo kapitala [vol. 3: Trade and trade capital notes]*, 192 p.; 1925, t. 4: *Sostav i upravlenie gosudastvennym khozyaystvom Getmanshchiny XVII–XVIII vv. [vol. 4: Structure and management of Hetmanate housekeeping]*, 332 p.
- [40]. Slabchenko M. Ye. *Orhanizatsiia hospodarstva Ukrainy vid Khmelnytskoy do Svitovoi viiny. Part 1: Hospodarstvo Hetmanshchiny v XVII–XVIII st., t. 1: Zemlevolodinnia ta formy silskoho hospodarstva [Organization of housekeeping in Ukraine from Khmelnytsky Region to World War. Part 1: Hetmanate housekeeping in the 17th – 18th centuries, vol. 1: Land-tenure and forms of agriculture]*. Odesa, 1923, 203 p.
- [41]. Slabchenko M. Ye. *Protokol otpusnykh pisem za getmana Apostola 1728 goda: tut i po otezdu ego velmozhnosti zapiski shchodennie pri kontse togo zh goda 1728 [Record of vacation letters under Hetman Apostol in 1728: everyday notes by the fire in the same year 1728]*. Odessa, 1913, 115 s.
- [42]. Slabchenko M. Ye. *Sudivnystvo na Ukraini XVII–XVIII st.: konspekt lektsii, chytanykh na Odeskykh uchytelnykh kursakh v serpni 1918 r. [Proceedings in Ukraine in the 17th – 18th centuries: compendium of lectures given on Odesa teachers' courses in August 1918]*. Kharkiv, 1919, 38 p.
- [43]. Slabchenko M. Ye. *Tsentrálne uchrezhdeniya Ukrainy XVII–XVIII st.: konspekt lektsiy, chitannykh s 10 iyunya po 14 iyulya 1918 g., na ukrainskikh kursakh dlya uchiteley*

srednikh shkol [Central institutes of Ukraine in the 17th – 18th centuries: compendium of lectures given at the 10th June – 14th July in 1918 on Ukrainian courses for teachers of middle schools]. Odessa, 1918, 91 p.

- [44]. Khmarskyi V. M. Oleksii Markevych yak arkeohraf (do postanovky problemy) [Oleksii Markevych as an archaeologist (to the problem statement)]. *Zapysky istorychnoho fakultetu [Notes of historical faculty]*. Odesa, 1998, vol. 8, pp. 48–67.
- [45]. Khmarskyi V. M. *A. O. Skalkovskiy – arkeohraf [A. Skalkowski – archaeograph]*. Kyiv, 1994, 32 p.
- [46]. Khmarskyi V. M. Slabchenko Mykhailo Yeliseiovych [Slabchenko Mykhailo Yeliseiovych]. *Profesory Odeskoho (Novorosiiskoho) universytetu [Professors of the Odesa (Novorossiya) University]*. Odesa, 2005, t. 4, pp. 119–123.

Надійшла 20.06.2018 р.

Ложешник А. С.,

кандидат исторических наук,
ведущий библиотекарь Научной библиотеки
Одесского национального университета имени И. И. Мечникова
ул. Преображенская, 24, г. Одесса, 65082, Украина
тел.: (0482) 34 77 89
e-mail: library@onu.edu.ua

ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ИЗУЧЕНИЯ ИСТОРИИ ГЕТМАНЩИНЫ ОДЕССКИМИ ИССЛЕДОВАТЕЛЯМИ XIX – ПЕРВОЙ ТРЕТИ XX В. (ПО МАТЕРИАЛАМ ФОНДОВ НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКИ ОНУ ИМЕНИ И. И. МЕЧНИКОВА)

В статье рассматриваются работы таких одесских историков XIX – начала XX в., как А. Лёвшин (Левшин), А. Скальковский, А. Маркевич и М. Слабченко. Особое внимание обращается на издания из книгохранилища Научной библиотеки Одесского национального университета имени И. И. Мечникова.

Научные труды исследователей рассматриваются как с точки зрения историографического аспекта изучения ими истории Гетманщины XVIII в., так и со стороны библиографического анализа.

Ключевые слова: А. Левшин, А. Скальковский, А. Маркевич, М. Слабченко, Гетманщина, Научная библиотека.

Lozheshnyk A. S.,

Candidate of Historical Sciences (Ph. D.),
Chief Librarian of the Scientific Library of
Odesa I. I. Mechnikov National University
24, Preobrazhenska St., Odesa, 65082, Ukraine
tel.: (0482) 34 77 89
e-mail: library@onu.edu.ua

HISTORIOGRAPHIC ASPECT OF STUDYING THE HISTORY OF HETMANATE BY ODESA RESEARCHERS OF THE 19TH – FIRST THIRD OF 20TH CENTURIES (ON THE MATERIALS FROM THE FUNDS OF THE SCIENTIFIC LIBRARY OF ODESA I. I. MECHNIKOV NATIONAL UNIVERSITY)

Summary

The article analyzes the contribution of A. Lovshyn (Levshyn), A. Skalkowski, A. Markevych and M. Slabchenko to the study of one of the constituents of the Cossacks period – the Hetmanate, which existed in the left-bank Ukraine in the 17th – 18th centuries. These scientists' lives were associated with the southern region and in particular with the Novorossiia University (now Odesa I. I. Mechnikov National University). Their works can be found in the Scientific library of this university.

Among the brightest personalities who started the traditions of studying the history of Hetmanate in the South of Ukraine Oleksii Lovshyn (Levshyn) should be mentioned – the youngest mayor of Odesa in history. He was the founder, active correspondent and editor of the newspaper «Odesa Bulletin». He also initiated creating in Odesa the first in Ukraine public library. In this article we analyze «Letters from the New Russia», one of his ethnographic notes with descriptions of local customs.

Along with the Odesa mayor, the history of Hetmanate was explored by Apollo Skalkowski, who was the keeper and classifier of the Sich Archives for almost 60 years. In the context of this article the sources relating to the correspondence of the Kosh and the Hetmanate or the ones that had been written by the Hetmanate's leaders and were used by Apollo Skalkowski in covering the relations of the Hetmanate with the Zaporizhian Sich are the most valuable to us. On the basis of the worked out sources the historian published a number of scientific studies, which we will consider in details («Chronological review of the New Russia 1730–1823», «History of New Sich or the last Zaporozhian Kosh»).

Oleksii Markevych (Markovych) also dedicated certain aspects of his scientific studies to Hetmanate's history. He was a free listener at the History and Philology Faculty of Novorossiia University at the beginning of the 1860's and later made a pedagogical and scientific career here. In this article we considered such scientist's works as «Markovychs», «South Russia during the reign of Peter the Great» and «South Russia during the reign of Catherine II». The figure of the prominent Odessa scientist Mykhailo Slabchenko, who left after him great works on Cossacks where he considered the legal and social-economical history of the Hetmanate, also attracts attention. In this article we will consider some of the scientific works of M. Slabchenko from the fund of the Scientific library, in particular from the Department of rare books and manuscripts. (F. Petrun's collection).

Keywords: A. Levshyn, A. Skalkowski, A. Markevych, M. Slabchenko, Hetmanate, Scientific library.